

Desvoltarea politică a României.

Desvoltarea internă

Desvoltarea politică a României moderne s'a resimțit și se resimte de imprejurarea că, acum 100 de ani, intrarea noastră în sfera capitalismului apusă, nă-a impus adoptarea formelor burgheze, fără să avem o burghezie.

In occident, burghezia s'a născut din reacțiunea orașelor, în zidurile cărora se adăpostea libertatea, împotriva asupririlor și prădăciunilor feodalismului inconjurător. Prin ucenicie indelungată la școala aspră a muncii, a câștigat puterea economică, pe urma căreia, în vremea marei revoluții franceze, a dobândit și puterea politică.

La noi, nă-a existat feudalitate și nu s'au infiripat orașe. Principatele române au fost, de la început, state unitare, iar alcătuirea lor socială a consistat dintr-o clasă destul de numeroasă de proprietari rurali și altă de coloni cari, în târgurile desvoltate pe moșiile statului, indeplineau și rolul de mici negustori și meseriași.

Raporturile noastre cu Turcia nă-ău impus, în curând, o fiscalitate excesivă, ~~din cauza~~, incă din a doua jumătate a sec. XVI, situația cea mai răvnită a devenit aceia de slujbaș, mare sau mic, care atrăgea oarec ușurări de impozite, dar mai ales puțină de a se indestula, asuprind și prădând pe cel slab și nevoiaș. Este explicația atavică a pornirii spre funcțiuni și spre avantagii obținute de la stat.

O clasă mijlocie, instărită prin continuitate în muncă liberă, nu s'ă putut forma la noi, din cauza nesiguranței politice și a incătușării economice.

In pragul veacului XIX-lea, puterea politică, în fiecare Principat, era concentrată în mâna a vreo 20 de familii de boeri mari, o oligarchie intermeiată pe proprietatea latifundiară ce reușise să-și formeze. Vre-o mie de familii de boeri și boernasi își impărtăseau timpul între exploatarea moșiilor și funcțiile secundare, sau mici. În capitale, erau câțiva intelectuali, medici și dascali și câțiva mari negustori, mai ales străini de origine. Prin celelalte orașe, bresle de mici negustori și meseriași rezistau cu greu unei concurențe sprijinite de puternicii noștri vecini. În sfârșit, marea massă a țărănimiei, în schimbul pământului de folosință ce proprietarul era obligat să-i pună la dispoziție, dădea dijmă și presta o anume câtime de muncă.

In aceste condiții, când ideologia marii revoluții a patruns la noi, singurele clase cărora li puteau folosi principiile de libertate și egalitate, erau boerimea secundară și mică de o parte, puținii intelectuali și negustori, de altă parte. În imprejurările de la noi, acele principii nu puteau însemna altceva decât ca fiecare să poată ajunge "în invățătură, silință și vrednicia sa", la cele mai înalte funcțiuni. Acesta va rămânea idealul pretinsei noastre burghezii, după cum fusese acel al boerimii.

Tendință a fost încurajată de insuș Regulamentul organic, pentru că deschide ori cinci perspectivă de a putea deveni, pe calea slujbelor, un privilegiat. Prin aceasta

Încă înainte de îsbucnirea revoluției de la 1848, cea mai mare parte a boerimii, în Muntenia chiar și a celei mari, era câștigată pentru egalitatea înaintea legii și a dărilor și pentru admisibilitatea tuturor la funcțiuni publice. O parte din tineretul amânduror Principatelor, grupat într-o societate la Paris, sub influența curentelor de acolo, a devenit și republican.

De altă parte însă, descătușarea economică, dorită de mult de toți proprietarii rurali, fie că erau boeri sau nu, și obținută în sfârșit prin tratatul de la Adrianopole, a accentuat, în toți deopotrivă, fireasca dorință de a trage mai mari foloase din moșiile lor, liberându-se de obligațiile reciproce tradiționale față de săteni. Teza aproape unanimității lor a fost: proprietarii absoluci pe întregul lor pământ, țărani stăpâni numai pe brațele lor, invocîndu-și libere între aceste două părți. Încă de la 1840 însă, câțiva din tinerii români de la Paris au înscris în programul lor răscumpărarea clăcii și măcar a unei părți din pământul ce țărani foloseau de fapt, pentru a pune la temelia statului o clasă numeroasă națională de sine stătătoare.

Vederile tineretului republican au fost concretizate într'un proiect de constituție al lui Kogălniceanu, inspirat de cea belgiană de la 1831. La fel, în linii generale, a fost programul liberalilor din Muntenia, unde revoluția s'a putut deslăngui în voie. Aci însă, partida liberală s'a desbinat. O parte, poreclită a "roșilor", condusă de Golești, Rosetti și Ion Brătianu, căzu în exagerări. Printr-o frazeologie jacobină spăimânta pe cei moderati. Făcea apel nu numai la micii negustori și meseriași, dar până și la băetii de prăvălie, calfe și drojdie orășenească, sub cuvânt că ar fi "germenele unui" tiers état "al nostru", menit să ia de acum conducerea statului și organiza cu ei manifestații sgomotoase și provocătoare. În această vîltoare, încercarea de a rezolvi și chestiunea raporturilor dintre proprietari și țărani, prin comisiuni mixte, era sortită să-i învăjbească și mai mult.

În divanul ad-hoc de la 1857, în care, pentru prima și singura dată, țărânia avea avut și ea reprezentanți aleși din sănul ei, într'un colegiu special, republicanii noștri, de o clipă au redevenit monarhiști, acordul a fost unanim pentru desființarea privilegiilor și adoptarea principiilor burgheze, dar nu s'a putut ajunge la înțelegere în rezolvarea chestiunii agrare, iar de teamă ca nu cumva în viitor să țărânia să-și poată impune pretențiile, adunarea s'a pronunțat ritos împotriva sufragiului universal.

Convenția de la Paris, la 1858, a și dat țărilor române regimul liberal burghez și un sistem electoral pur censitar, care excludea din viitoarele adunări chiar și boerimea săracă. În acest sens s'a elaborat la 1859, de comisia centrală de la Focșani, un proiect de Constituție, după modelul celei

belgiane. Democratizarea în conducerea statului a inceput îndată. Deosebirea de fond între grupările politice, încă nestabile, dar toate de acum liberale, a făcut-o mai ales soluția de dat problemei agrare. Numai o fracțiune, puțin numeroasă, condusă de Kogălniceanu și sprijinită de Domn, mai voia exproprierea moșilor particulare în favoarea țărănimii. Extremiștii, sau roșii, prin organul lui Ion Brătianu, erau de acord cu dreapta lui Barbu Catargi, în sensul că pe primul plan al preocupărilor trebuia puse acum chestiunile economice, înființarea instituțiilor de credit, incurajarea comerțului și meseriilor. Se deosebeau de dreapta numai pentru că aceasta, fără a mai tagădui drepturi politice clasei noastre mijlocii orașenești, n'a socotită încă, de fapt, nici destul de pregătită, nici destul de numeroasă, pentru a lăua asupra-și conducerea statului.

A trebuit o lovitură de stat pentru ca să se facă improprietărirea, tăind măcar un nod gordian juridic, dacă n'a reușit să pună temeliile unei țărănimii de sine stătătoare. O lege electorală a introdus, pentru Cameră, colegiul unic, cu două trepte, al tuturor celor ce plăteau minimum de impozite, excludând însă de la eligibilitate pe neștiutorii de carte, și instituind, pentru prima oară la noi, un Senat ponderator, pe jumătate numit de Domn.

Cu răsturnarea lui Cuza Vodă, în numele libertăților publice violate, Kogălniceanu, omul loviturii de stat, n'a mai rămas în politică decât o eminentă individualitate și, astfel, nu s'a mai găsit față în față decât liberalii moderati, ziși albi și extremiștii, ziși roși.

Constituția de la 1866, copiată în cea mai mare parte după proiectul de la 1859, înlocui, pentru cameră, prin acord între dreapta și stânga, colegiul unic a lui Cuza prin patru colegii, din care unul al țărănimii, cu două trepte. Se menținea senatul, iar capacitatele erau scutite, pentru amândouă adunările, de condiții de cens. Clasa noastră mijlocie putea fi mulțumită.

~~În primii cinci ani de domnie ai lui Carol I, a continuat, agitația~~
~~politica extreparea culminând~~^{cu} punerea în joc chiar dinastiei străjne de către extremiști, la 1870 și 1871. Guvernul Lascăr Catargi, constituit ~~în~~, a fost cel dințai de o mai lungă durată, reușind să impună o disciplină de partid liberalilor de dreapta, ziși de acum conservatori. El a consolidat ideia dinastică și a numărat în sânul său și elemente democratice. Totuși, de preferință în fostul partid extremist, zis de acum liberal, se strângea clasa mijlocie nouă, doritoare mai ales de funcțiuni și de rosturi politice, și este caracteristic că, puțin înainte de retragerea definitivă a guvernului Catargi, la 1876, Maiorescu a trebuit să părăsească Ministerul Înstrucțiunii, pentru că voise să desființeze niște catedre inutile de la facultatea de drept.

Dobândirea independenței și proclamarea Regatului, dădură firește lui Ion Brătianu și partidului său un imens prestigiu, și-i câștigă tot mai mulți aderenți. În lipsa insă a altor tradiții și ambianțe la noi, tot numai

de la stat și așteptau mijloace de imbogătire și satisfacții de ambienție. Cu acest preț urma să se formeze la noi o burghezie, care a și fost calificată de democrație bugetară, prin opozitie cu democrația muncii din occident. Căștigurile realizate de nouă lume de liberi profesioniști, negustori, sau arendași, se consolidau însă, prin forța imprejurărilor de la noi, de preferință tot în proprietăți rurale și noi proprietari devineau astfel solidari cu cei vechi, și chiar mai aprigi, față de masa țărănimii. Cu prilejul revizuirii Constituției din 1883, colegiul unic, dorit de Rosetti, nu a putut fi introdus. Noua burghezie asocotea și ea, cum spunea Eugeniu Stătescu, că "opinca" nu poate deveni pivotul în jurul căruia să se învârtească tot mecanismul statului. ~~In ultimii ani din~~ Cei 12 de ani de guvernare a lui Ion Brătianu, ~~cum el nu a mai putut să se impună cu atunci, abuzați părtății, și deputații încălțători~~, partidul radical a lui Panu, care cerea votul universal, pentru că socotea inadmissible ca un mănușchi de 80.000 alegători să dispună de soarta a unui milion capi de familii țărănești.

De atunci, partidele liberal și conservator au alternat la cîrma statului, deosebindu-se numai prin aceia că în conducerea celui din urmă figura un procent mai mare de nume boerești, dar practicând și unul și altul, când liberalismul, când interventiionismul, legiferând deopotrivă în toate domeniile și pentru toate categoriile sociale, dar și considerând succesiv bugetul statului ca o cestă ce trebuia cucerită pentru satisfacerea clientelei. A fost meritul, de altfel platonic, al grupării junimiste, de a fi încercat, încă de la 1881, cu prețul indelungatelor opozitii și al pierderii popularităței, să combată cele două mari flagele, strâns legate, cu străvechi și persistente cauze la noi, funcționarismul și politicianismul.

S'a zis că deosebirea fundamentală între cele două partide politice dinainte de război, ar fi fost că cel conservator ar fi reprezentat interesele marii proprietăți rurale, iar cel liberal pe ale capitalului mobiliar. N'a fost însă o deosebire de principii, ci de aplicarea lor. Instituții de credit au vrut de mult boerii ~~vechii nostri~~ și apoi partidul conservator,

sub guvernarea căruia, la 1873, s'a și înființat creditul rural. Când, sub liberali, la 1880, s'a creat banca națională, deși de fapt cadrul normal de desvoltare încă lipsea, conservatorii n'au combătut decât o organizare ce putea deveni armă de partid, asigurând mai degrabă unei clientele politice posibilități de câștiguri ușoare, decât servind interese generale. Agiul, care făcuse atâta rău, n'a putut fi înlăturat, prin introducerea etalonului aur, decât de conservatori, la 1889.

Acuzațiile reciproce pe care cele două partide și le-au adus cu privire la politica vamală, convenții de comerț și legi pentru ocrotirea industriei naționale, se reduceau în fond la o chestie de măsură. În teza conservatoare trebuiau ocrotite numai acele industrii care-și puteau găsi în țară materiala primă. Combatea o industrie mare factice, ale căreia elemente componente erau toate aduse din afară și nu putea trăi, din cauza imprejurărilor de la noi, decât prin mijloace artificiale, sprijinită de stat, folosind unui manunchi de capitaliști și tehnicieni, forțamente străini în majoritate. Era teza reluată la 1921 de programul partidului țărănesc.

In chestiunea agrară, proprietatea mare cea nouă, împărțită politicește între cele două partide, păstra aceeași atitudine ca și cea veche față de țărănim. Cu principiul, constant menținut, al divizibilității la infinit, dar și al inalienabilității pământurilor țărănești, proprietatea mare își asigura, în condițiile cele mai avantajoase, munca unei populații reduse la loturi insuficiente pentru o viață de sine stătătoare, dar suficiente pentru a pironi pe loc și a impiedica circulația brațelor. Grija era numai de a realimenta din când în când în țărănimia cu pământ, în aceleași condiții, pentru a evita o deslănțuire a maselor. Nu-i de mirare că de vânzările de moșii ale statului, deși se făceau și în loturi mici și mijlocii, țărani, cu tot creditul agricol, ~~care~~ n'au fost în stare să se folosească decât într'o minimă măsură și mai ales cu porțiuni sub zece ha. Restul s'a cumpărat, în loturi mari, de proprietari și arendași, cu ajutorul același credit agricol. Când, la 1889, Carp a repus în vânzare moșii ale statului, de astă dată numai în loturi mici și mijlocii, acordând totodată și alte înlesniri, s'a văzut setea de pământ a țărănimii, dar și săracia ei. Aceste improprietări nu puteau fi însă decât expediente momentane. Problema revenea periodic și Haret observa cu dreptate ^{la 1893} că statul nu trebuia să devie în ochii țărănimii procuratorul de pământ. De altă parte, o țărărire impiedicată să se desvolte prin selecție firească, nu putea avea mijloacele și inițiativa în care-și punea nădejdea Nicolae Filipescu. Măsurile luate la 1907, după a doua răscoală, ~~căsuță rurală~~, înființare de islazuri, ^{casa rurală} ~~interventionism~~, în raporturile dintre proprietari și țărani, n'au putut fi decât palliative.

Junimistii încă de la 1879, ~~în~~ Haret la 1897, au văzut una din cauzele adânci ale răului, divizibilitatea loturilor. Abia la 1914 au văzut conservatorii și pe cea de a doua, inalienabilitatea, care impiedica formarea prin

selectiune naturală a elementelor capabile de a dobândi o proprietate mijlocie, pe care totuși junimiștii o doreau, a căreia lipsă o regretă Haret la 1905 și singura ce putea asigura neatârnarea economică și politică a satelor.

Aceasta a fost cauza reală pentru care, cu toate legiuirile administrative ce s-au urmat de la 1864 începând, o viață locală nu s-a putut desvolta, satele rămânând în dependență politică și finanțiară de puterea centrală, ~~legislația~~ înțelegere și inițiativă măcar pentru propriile lor interese, edilitate, sanitare și culturale. Aceasta a fost cauza pentru care, cu toate străduințele unui Maiorescu, Haret, Mehedinți, Anghelescu, pe când invățământul superior de toate ramurile s'a tot desvoltat peste fire, în folosul unei ~~păturii~~ restrânse și adesea mai mult al profesorilor, cum se mai constată și de curând în parlament, școlile elementare și practice n'au putut scoate satele din beznă și din rutină, nici în locuri cărciuma printr'o carte bună.

Ca răspuns la succesul repurtat de partidul conservator prin pacea de la București din 1913, momentul de apogeu al României mici, care a stârnit acente ~~de~~ de entuziasm și de speranțe ale d-lui Iuliu Maniu în "Românul" din Arad, partidul liberal a inscris în programul său exproprierea și votul universal. I-a revenit apoi acestui partid marea cinste ca, sub conducerea lui Ion. I. C. Brătianu, luând răspunderea intrării în vîltoarea războiului mondial, impotriva puterilor centrale, să infăptuiască, multumită și defectiuniei rusești, visul de veacuri al Românilor. ~~și să îndeplinească~~, Sub impulsul acestor ~~impresari~~ ^{propuse de Tite Joseni de la 1907,} său adus la ~~îndeplinire~~, cele două reforme.

Nici exproprierea pe o scară intinsă, ~~propusă de Teohu în 1907~~
~~în 1910~~ odată ce se persista în sistemul tradițional al
loturilor mici, divizibile și inalienabile, atribuite fără selecțiune, n'a
însemnat deslegarea finală a chestiunii agrare și asigurarea bogăției agri-
cole a țării, iar cu tot votul universal n'a dat satelor elementele necesă-
re pentru desvoltarea lor. Alienabilitatea, în oarecare măsură, s'a permis in-
sfârșit printr-o lege de la 1925. Divizibilitatea însă ~~este menținută~~.

O adevărată burghezie și-ar fi dat seamă că numai o numeroasă pro-
prietate mijlocie, în măsură de a economisi prisoșuri de câștig, poate
fi, la noi, izvorul unui capital național și debușeul unei industrii naționale,
temelia conștientă a organismului de stat, aptă să participe și deci
datoare să și contribue, într-o mai largă măsură, la binefacerile unor
manifestări superioare de civilizație. De altă parte, numai un proletariat
descătușat din loturile de mizerie, putea asigura și agriculturii și indus-
triei brațele necesare.

Însfârșit, o adevărată burghezie, n'ar fi lovit după război în capitalul
național, acordând proprietății mari abia a douăzecea parte din valoarea
pământului ce i se lua, comprimând prețurile produselor agricole, incura-
jând mirajul inflației ~~(și tendința atenției spre burse finanțate și pensii)~~, agravând apoi consecințele prin
tr'o fiscalitate excesivă, sdruncinând ~~punctul de românește~~ creditul pu-
blic și privat.

După șapte decenii de forme burgheze, dar fără burghezie, cu tot noianul
de legi și regulamente, care numai dela război incoace insumează 20.000
de pagini, bilanțul este că, dacă se pot constata progrese în capitală și,
într-o oarecare măsură, în celealte orașe, ~~satele~~ ^{tocmai} n'au profitat aproape cu
nimic, ~~de curând d. prof. universitar I. Simionescu, în cadrul principalelor~~
~~deși, după cum se exprima la curând d. prof. univ. I. Simionescu, România nu~~
~~este, în fond, decât un mare sat.~~

Ioan C. Filitti

Desvoltarea politică a României.

Desvoltarea internă

Desvoltarea politică a României moderne s'a resimțit și se resimte de imprejurarea că, acum 100 de ani, intrarea noastră în sfera capitalismului apusă, nă-a impus adoptarea formelor burgheze, fără să avem o burghezie.

In occident, burghezia s'a născut din reacțiunea orașelor, în zidurile cărora se adăpostea libertatea, împotriva asupririlor și prădăciunilor feodalismului inconjurător. Prin ucenicie indelungată la școala aspră a muncii, a câștigat puterea economică, pe urma căreia, în vremea marei revoluții franceze, a dobândit și puterea politică.

La noi, nă-a existat feudalitate și nu s'au infiripat orașe. Principatele române au fost, de la început, state unitare, iar alcătuirea lor socială a consistat dintr-o clasă destul de numeroasă de proprietari rurali și altă de coloni cari, în târgurile desvoltate pe moșiile statului, indeplineau și rolul de mici negustori și meseriași.

Raporturile noastre cu Turcia nă-au impus, în curând, o fiscalitate excesivă, ~~din cauza~~, incă din a doua jumătate a sec. XVI, situația cea mai răvnită a devenit aceia de slujbaș, mare sau mic, care atrăgea oarec ușurări de impozite, dar mai ales puțină de a se indestula, asuprind și prădând pe cel slab și nevoiaș. Este explicația atavică a pornirii spre funcțiuni și spre avantagii obținute de la stat.

O clasă mijlocie, instărită prin continuitate în muncă liberă, nu s'a putut forma la noi, din cauza nesiguranței politice și a incătușării economice.

In pragul veacului XIX-lea, puterea politică, în fiecare Principat, era concentrată în mâna a vreo 20 de familii de boeri mari, o oligarchie intermeiată pe proprietatea latifundiară ce reușise să-și formeze. Vre-o mie de familii de boeri și boernasi își impărtăseau timpul între exploatarea moșiilor și funcțiile secundare, sau mici. În capitale, erau câțiva intelectuali, medici și dascali și câțiva mari negustori, mai ales străini de origine. Prin celelalte orașe, bresle de mici negustori și meseriași rezistau cu greu unei concurențe sprijinite de puternicii noștri vecini. În sfârșit, marea massă a țărănimii, în schimbul pământului de folosință ce proprietarul era obligat să-i pună la dispoziție, dădea dijmă și presta o anume câtime de muncă.

In aceste condiții, când ideologia marii revoluții a patruns la noi, singurele clase cărora li puteau folosi principiile de libertate și egalitate, erau boerimea secundară și mică de o parte, puținii intelectuali și negustori, de altă parte. În imprejurările de la noi, acele principii nu puteau însemna altceva decât ca fiecare să poată ajunge "în invățătură, silință și vrednicia sa", la cele mai înalte funcțiuni. Acesta va rămânea idealul pretinsei noastre burghezii, după cum fusese acel al boerimii.

Tendința a fost încurajată de insuș Regulamentul organic, pentru că deschide orii o perspectivă de a putea deveni, pe calea slujbelor, un privilegiat. Prin aceasta

Încă înainte de îsbucnirea revoluției de la 1848, cea mai mare parte a boerimii, în Muntenia chiar și a celei mari, era câștigată pentru egalitatea înaintea legii și a dărilor și pentru admisibilitatea tuturor la funcțiuni publice. O parte din tineretul amânduror Principatelor, grupat într-o societate la Paris, sub influența curentelor de acolo, a devenit și republican.

De altă parte însă, descătușarea economică, dorită de mult de toți proprietarii rurali, fie că erau boeri sau nu, și obținută în sfârșit prin tratatul de la Adrianopole, a accentuat, în toți deopotrivă, fireasca dorință de a trage mai mari foloase din moșiile lor, liberându-se de obligațiile reciproce tradiționale față de săteni. Teza aproape unanimității lor a fost: proprietarii absoluci pe întregul lor pământ, țărani stăpâni numai pe brațele lor, invocîndu-și libere între aceste două părți. Încă de la 1840 însă, câțiva din tinerii români de la Paris au înscris în programul lor răscumpărarea clăcii și măcar a unei părți din pământul ce țărani foloseau de fapt, pentru a pune la temelia statului o clasă numeroasă națională de sine stătătoare.

Vederile tineretului republican au fost concretizate într'un proiect de constituție al lui Kogălniceanu, inspirat de cea belgiană de la 1831. La fel, în linii generale, a fost programul liberalilor din Muntenia, unde revoluția s'a putut deslăngui în voie. Aci însă, partida liberală s'a desbinat. O parte, poreclită a "roșilor", condusă de Golești, Rosetti și Ion Brătianu, căzu în exagerări. Printr-o frazeologie jacobină spăimânta pe cei moderati. Făcea apel nu numai la micii negustori și meseriași, dar până și la băetii de prăvălie, calfe și drojdie orășenească, sub cuvânt că ar fi "germenele unui" tiers état "al nostru", menit să ia de acum conducerea statului și organiza cu ei manifestații sgomotoase și provocătoare. În această vîltoare, încercarea de a rezolvi și chestiunea raporturilor dintre proprietari și țărani, prin comisiuni mixte, era sortită să-i învăjbească și mai mult.

În divanul ad-hoc de la 1857, în care, pentru prima și singura dată, țărânia avea avut și ea reprezentanți aleși din sănul ei, într'un colegiu special, republicanii noștri, de o clipă au redevenit monarhiști, acordul a fost unanim pentru desființarea privilegiilor și adoptarea principiilor burgheze, dar nu s'a putut ajunge la înțelegere în rezolvarea chestiunii agrare, iar de teamă ca nu cumva în viitor să țărânia să-și poată impune pretențiile, adunarea s'a pronunțat ritos împotriva sufragiului universal.

Convenția de la Paris, la 1858, a și dat țărilor române regimul liberal burghez și un sistem electoral pur censitar, care excludea din viitoarele adunări chiar și boerimea săracă. În acest sens s'a elaborat la 1859, de comisia centrală de la Focșani, un proiect de Constituție, după modelul celei

belgiane. Democratizarea în conducerea statului a inceput îndată. Deosebirea de fond între grupările politice, încă nestabile, dar toate de acum liberale, a făcut-o mai ales soluția de dat problemei agrare. Numai o fracțiune, puțin numeroasă, condusă de Kogălniceanu și sprijinită de Domn, mai voia exproprierea moșilor particulare în favoarea țărănimii. Extremiștii, sau roșii, prin organul lui Ion Brătianu, erau de acord cu dreapta lui Barbu Catargi, în sensul că pe primul plan al preocupărilor trebuia puse acum chestiunile economice, înființarea instituțiilor de credit, incurajarea comerțului și meseriilor. Se deosebeau de dreapta numai pentru că aceasta, fără a mai tagădui drepturi politice clasei noastre mijlocii orașenești, n'a socotită încă, de fapt, nici destul de pregătită, nici destul de numeroasă, pentru a lăua asupra-și conducerea statului.

A trebuit o lovitură de stat pentru ca să se facă improprietărirea, tăind măcar un nod gordian juridic, dacă n'a reușit să pună temeliile unei țărănimii de sine stătătoare. O lege electorală a introdus, pentru Cameră, colegiul unic, cu două trepte, al tuturor celor ce plăteau minimum de impozite, excludând însă de la eligibilitate pe neștiutorii de carte, și instituind, pentru prima oară la noi, un Senat ponderator, pe jumătate numit de Domn.

Cu răsturnarea lui Cuza Vodă, în numele libertăților publice violate, Kogălniceanu, omul loviturii de stat, n'a mai rămas în politică decât o eminentă individualitate și, astfel, nu s'a mai găsit față în față decât liberalii moderati, ziși albi și extremiștii, ziși roși.

Constituția de la 1866, copiată în cea mai mare parte după proiectul de la 1859, înlocui, pentru cameră, prin acord între dreapta și stânga, colegiul unic a lui Cuza prin patru colegii, din care unul al țărănimii, cu două trepte. Se menținea senatul, iar capacitatele erau scutite, pentru amândouă adunările, de condiții de cens. Clasa noastră mijlocie putea fi mulțumită.

~~În primii cinci ani de domnie ai lui Carol I, a continuat, agitația~~
~~politica extreparea culminând~~^{cu} punerea în joc chiar dinastiei străjne de către extremiști, la 1870 și 1871. Guvernul Lascăr Catargi, constituit ~~în~~, a fost cel dințai de o mai lungă durată, reușind să impună o disciplină de partid liberalilor de dreapta, ziși de acum conservatori. El a consolidat ideia dinastică și a numărat în sânul său și elemente democratice. Totuși, de preferință în fostul partid extremist, zis de acum liberal, se strângea clasa mijlocie nouă, doritoare mai ales de funcțiuni și de rosturi politice, și este caracteristic că, puțin înainte de retragerea definitivă a guvernului Catargi, la 1876, Maiorescu a trebuit să părăsească Ministerul Înstrucțiunii, pentru că voise să desființeze niște catedre inutile de la facultatea de drept.

Dobândirea independenței și proclamarea Regatului, dădură firește lui Ion Brătianu și partidului său un imens prestigiu, și-i câștigă tot mai mulți aderenți. În lipsa insă a altor tradiții și ambianțe la noi, tot numai

de la stat și așteptau mijloace de imbogătire și satisfacție de ambienție. Cu acest preț urma să se formeze la noi o burghezie, care a și fost calificată de democrație bugetară, prin opozitie cu democrația muncii din occident. Căștigurile realizate de nouă lume de liberi profesioniști, negustori, sau arendași, se consolidau însă, prin forța imprejurărilor de la noi, de preferință tot în proprietăți rurale și noi proprietari devineau astfel solidari cu cei vechi, și chiar mai aprigi, față de masa țărănimii. Cu prilejul revizuirii Constituției din 1883, colegiul unic, dorit de Rosetti, nu a putut fi introdus. Noua burghezie asocotea și ea, cum spunea Eugeniu Stătescu, că "opinca" nu poate deveni pivotul în jurul căruia să se învârtească tot mecanismul statului. ~~In ultimii ani din~~ Cei 12 de ani de guvernare a lui Ion Brătianu, ~~cum el nu a reușit să~~, care nu i-a cedat puterea și înlocuiește cu el un răscoală țărănească, ișbuiesc la 1888 și ~~alunci~~, se ivi ~~stănci~~ în primăvara partidul radical a lui Panu, care cerea votul universal, pentru că socotea inadmissible ca un mănușchi de 80.000 alegători să dispună de soarta a unui milion de capi de familii țărănești.

De atunci, partidele liberal și conservator au alternat la cărma statului, deosebindu-se numai prin aceia că în conducerea celui din urmă figura un procent mai mare de nume boerești, dar practicând și unul și altul, când liberalismul, când interventișmul, legiferând deopotrivă în toate domeniile și pentru toate categoriile sociale, dar și considerând succesiv bugetul statului ca o cestă ce trebuia cucerită pentru satisfacerea clientelei. A fost meritul, de altfel platonic, al grupării junimiste, de a fi încercat, încă de la 1881, cu prețul indelungatelor opozitii și al pierderii popularităței, să combată cele două mari flagele, strâns legate, cu străvechi și persistente cauze la noi, funcționarismul și politicianismul.

S'a zis că deosebirea fundamentală între cele două partide politice dinainte de război, ar fi fost că cel conservator ar fi reprezentat interesele marii proprietăți rurale, iar cel liberal pe ale capitalului mobiliar. N'a fost însă o deosebire de principii, ci de aplicarea lor. Instituții de credit au vrut de mult boerii ~~vechii nostri~~ și apoi partidul conservator,

sub guvernarea căruia, la 1873, s'a și înființat creditul rural. Când, sub liberali, la 1880, s'a creat banca națională, deși de fapt cadrul normal de desvoltare încă lipsea, conservatorii n'au combătut decât o organizare ce putea deveni armă de partid, asigurând mai degrabă unei clientele politice posibilități de câștiguri ușoare, decât servind interese generale. Agiul, care făcuse atâta rău, n'a putut fi înlăturat, prin introducerea etalonului aur, decât de conservatori, la 1889.

Acuzațiile reciproce pe care cele două partide și le-au adus cu privire la politica vamală, convenții de comerț și legi pentru ocrotirea industriei naționale, se reduceau în fond la o chestie de măsură. În teza conservatoare trebuiau ocrotite numai acele industrii care-și puteau găsi în țară materiala primă. Combatea o industrie mare factice, ale căreia elemente componente erau toate aduse din afară și nu putea trăi, din cauza imprejurărilor de la noi, decât prin mijloace artificiale, sprijinită de stat, folosind unui manunchi de capitaliști și tehnicieni, forțamente străini în majoritate. Era teza reluată la 1921 de programul partidului țărănesc.

In chestiunea agrară, proprietatea mare cea nouă, împărțită politicește între cele două partide, păstra aceeași atitudine ca și cea veche față de țărănim. Cu principiul, constant menținut, al divizibilității la infinit, dar și al inalienabilității pământurilor țărănești, proprietatea mare își asigura, în condițiile cele mai avantajoase, munca unei populații reduse la loturi insuficiente pentru o viață de sine stătătoare, dar suficiente pentru a pironi pe loc și a impiedica circulația brațelor. Grija era numai de a realimenta din când în când în țărănimia cu pământ, în aceleași condiții, pentru a evita o deslănțuire a maselor. Nu-i de mirare că de vânzările de moșii ale statului, deși se făceau și în loturi mici și mijlocii, țărani, cu tot creditul agricol, ~~care~~ n'au fost în stare să se folosească decât într'o minimă măsură și mai ales cu porțiuni sub zece ha. Restul s'a cumpărat, în loturi mari, de proprietari și arendași, cu ajutorul același credit agricol. Când, la 1889, Carp a repus în vânzare moșii ale statului, de astă dată numai în loturi mici și mijlocii, acordând totodată și alte înlesniri, s'a văzut setea de pământ a țărănimii, dar și săracia ei. Aceste improprietări nu puteau fi însă decât expediente momentane. Problema revenea periodic și Haret observa cu dreptate ^{la 1893} că statul nu trebuia să devie în ochii țărănimii procuratorul de pământ. De altă parte, o țărărire impiedicată să se desvolte prin selecție firească, nu putea avea mijloacele și inițiativa în care-și punea nădejdea Nicolae Filipescu. Măsurile luate la 1907, după a doua răscoală, ~~căsuță rurală~~, înființare de islazuri, ^{casa rurală} ~~interventionism~~, în raporturile dintre proprietari și țărani, n'au putut fi decât palliative.

Junimistii încă de la 1879, ~~în~~ Haret la 1897, au văzut una din cauzele adânci ale răului, divizibilitatea loturilor. Abia la 1914 au văzut conservatorii și pe cea de a doua, inalienabilitatea, care impiedica formarea prin

selectiune naturală a elementelor capabile de a dobândi o proprietate mijlocie, pe care totuși junimiștii o doreau, a căreia lipsă o regretă Haret la 1905 și singura ce putea asigura neatârnarea economică și politică a satelor.

Aceasta a fost cauza reală pentru care, cu toate legiuirile administrative ce s-au urmat de la 1864 începând, o viață locală nu s-a putut desvolta, satele rămânând în dependență politică și finanțiară de puterea centrală, ~~legislația~~ înțelegere și inițiativă măcar pentru propriile lor interese, edilitate, sanitare și culturale. Aceasta a fost cauza pentru care, cu toate străduințele unui Maiorescu, Haret, Mehedinți, Anghelescu, pe când invățământul superior de toate ramurile s'a tot desvoltat peste fire, în folosul unei ~~păturii~~ restrânse și adesea mai mult al profesorilor, cum se mai constată și de curând în parlament, școlile elementare și practice n'au putut scoate satele din beznă și din rutină, nici în locuri cărciuma printr'o carte bună.

Ca răspuns la succesul repurtat de partidul conservator prin pacea de la București din 1913, momentul de apogeu al României mici, care a stârnit acente ~~de~~ de entuziasm și de speranțe ale d-lui Iuliu Maniu în "Românul" din Arad, partidul liberal a inscris în programul său exproprierea și votul universal. I-a revenit apoi acestui partid marea cinste ca, sub conducerea lui Ion. I. C. Brătianu, luând răspunderea intrării în vîltoarea războiului mondial, impotriva puterilor centrale, să infăptuiască, multumită și defectiuniei rusești, visul de veacuri al Românilor. ~~și să îndeplinească~~, Sub impulsul acestor ~~impresari~~ ^{propuse de Tite Joseni de la 1907,} său adus la ~~îndeplinire~~, cele două reforme.

Nici exproprierea pe o scară intinsă, ~~propusă de Teohu în 1907~~
~~în 1910~~ odată ce se persista în sistemul tradițional al
loturilor mici, divizibile și inalienabile, atribuite fără selecțiune, n'a
însemnat deslegarea finală a chestiunii agrare și asigurarea bogăției agri-
cole a țării, iar cu tot votul universal n'a dat satelor elementele necesă-
re pentru desvoltarea lor. Alienabilitatea, în oarecare măsură, s'a permis in-
sfârșit printr-o lege de la 1925. Divizibilitatea însă ~~este menținută~~.

O adevărată burghezie și-ar fi dat seamă că numai o numeroasă pro-
prietate mijlocie, în măsură de a economisi prisoșuri de câștig, poate
fi, la noi, izvorul unui capital național și debușeul unei industrii naționale,
temelia conștientă a organismului de stat, aptă să participe și deci
datoare să și contribue, într-o mai largă măsură, la binefacerile unor
manifestări superioare de civilizație. De altă parte, numai un proletariat
descătușat din loturile de mizerie, putea asigura și agriculturii și indus-
triei brațele necesare.

Însfârșit, o adevărată burghezie, n'ar fi lovit după război în capitalul
național, acordând proprietății mari abia a douăzecea parte din valoarea
pământului ce i se lua, comprimând prețurile produselor agricole, incura-
jând mirajul inflației ~~(și tendința atenției spre burse finanțate și pensii)~~, agravând apoi consecințele prin
tr'o fiscalitate excesivă, sdruncinând ~~punctul de românește~~ creditul pu-
blic și privat.

După șapte decenii de forme burgheze, dar fără burghezie, cu tot noianul
de legi și regulamente, care numai dela război incoace insumează 20.000
de pagini, bilanțul este că, dacă se pot constata progrese în capitală și,
într-o oarecare măsură, în celealte orașe, ~~satele~~ ^{tocmai} n'au profitat aproape cu
nimic, ~~de curând d. prof. universitar I. Simionescu, în cadrul principalelor~~
~~deși, după cum se exprima la curând d. prof. univ. I. Simionescu, România nu~~
~~este, în fond, decât un mare sat.~~

Ioan C. Filitti